

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2023 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2023 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosarlari: Nodir Jo'raqo'ziev
Ziyoda Teshaboyeva
Mas'ul kotiblar: Ozoda Tojiboyeva
Sanjar Mavlyanov

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farhod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ulvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova.

Tahrir hay'ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabetta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Uşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editors in Chief: Nodir Jurakuziev
Ziyoda Teshabaeva

Executive secretaries: Ozoda Tajibaeva
Sanjar Mavlyanov

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova.

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Tanju Seyhan, Sabohat Bozorova

Gazeta tilidagi ba'zi standart vositalarning grammatik-funksional xususiyatlari.....6

Sayali Sadıqova

Azərbaycan dilində hərbi termin yaradıcılığı.....19

Nurislom Xursanov

Tilshunoslikda diskurs va pragmatikaga aloqador hodisalar.....30

Rəxşanə Babazadə

Eyni kökdən ayrılan mənalar (Azərbaycan və Türkiyə Türkçələri əsasında).....46

Ehsanullah Quvanch

O'zbek tilining Afg'oniston Islom Respublikasi davridagi ahvoli va davlat tashkilotidagi o'rni.....60

Adabiyotshunoslik

Ilhom Aslonov

Temuriy hukmdorlar obrazining "Boburnoma" da aks etishi.....73

Gulandom Yuldasheva

Mariya Sabtelni tadqiqotlarida Hirot madaniy muhiti tavsifi.....84

Etnologiya. Etnografiya. Antropologiya

Adhamjon Ashirov

O'zbek xalqi turmush tarzi va og'zaki ijodida ot kulti.....97

San'at

Jamoliddin Jo'rayev

Haydar Xorazmiyning "Gulshan ul-asror" asari qo'lyozmalariga ishlangan miniatyuralar xususida.....108

CONTENT

Linguistics

Tanju Seyhan, Sabohat Bozorova

Grammatical and functional characteristics of some
standard tools in newspaper language.....6

Sayalı Sadıqova

Creation of military terms in the Azerbaijani language.....19

Nurislom Khursanov

Discourse and pragmatics: phenomena in linguistics.....30

Rəxşanə Babazadə

Meanings separated from the same root.....46

Ehsanullah Quvanch

The status of the Uzbek language during the Islamic
Republic of Afghanistan and its place in the state system.....60

Literature

Ilhom Aslonov

Reflection of the image of the Timurid rulers in "Baburnama".....73

Gulandom Yuldasheva

A description of the cultural environment of Herat in the studies
of Maria Sabtelni.....84

Ethnology. Ethnography. Anthropology

Adhamjon Ashirov

The cult of the horse in the oral creativity of the lifestyle
of the Uzbek people.....97

Art

Jamoliddin Juraev

On the miniatures worked to the manuscripts of Haydar Khorazmi's
"Gulshan ul-asrar"108

Eyni kökdən ayrılan mənalar (Azərbaycan və Türkiyə türkcələri əsasında)

Rəxşanə Babazadə¹

Özət

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan, Türkiyə və Türkmənistan türkcələri eyni kökdən olub türk dillərinin Oğuz qrupuna mənsubdur. Təbii olaraq, bunlarda dilin söz tərkibinin çoxu eynidir. Lakin bəzi sözlər vardır ki onlar kök etibarilə eyni olsalar da zamanla anlam baxımından başqalaşma olmuşdur. Belə başqalaşma halları daha çox feillərdə müşahidə edilir. Məsələn, Azərbaycan və Türkiyə türkcələrində “fikirləşmək” mənasında işlənən “düşünmək” feili türkməncədə “anlamaq” deməkdir. Eləcə də, “kanmaq” və “kandırmaq” sözləri çağdaş Azərbaycan türkcəsində “qanmaq” və “qandırmaq” şəkillərində “anlamaq, idrak etmək” və “anlatmaq, başa salmaq” mənalarında işləndiyi halda, Türkiyə türkcəsində “aldanmaq” və “aldatmaq, oyuna gətirmək” anlamlarında işlənməkdədir.

Türkcənin ümumi xarakterik xüsusiyyətlərindən biri çoxmənalılıqdır. Bəzən də elə olur ki, bir sözün ilkin mənası hər iki ləhcədə qalsa da birində başqa bir anlamı, əsasən məcazi mənası daha işlək, daha basqın olduğundan ayrılma olur. Bu tip ayrılmaları düzəltmə sözlərdə və hətta sabit söz birləşmələrində də görmək mümkündür.

Qeyd edilməlidir ki, belə mənə ayrılmaları Türk dilinin bütün qollarında müşahidə edilir, lakin nümunələr çox olduğu üçün bu məqalədə məsələyə daha çox Azərbaycan və Türkiyə türkcələri təmsalında nəzər salacağıq.

Açar sözlər: *türk dili, kök, çoxmənalılıq, mənə ayrılmaları.*

Giriş

Məlumdur ki, Azərbaycan, Türkiyə və Türkmənistan türkcələri eyni kökdən olub türk dillərinin Oğuz qrupuna mənsubdur. Təbii olaraq, bunlarda dilin söz tərkibinin çoxu eynidir. Lakin bəzi sözlər vardır ki, kök etibarilə eyni olsalar da, zamanla onlarda səs dəyişmələri olduğu kimi mənaca da başqalaşma olmuşdur. Belə başqalaşma halları daha çox feillərdə özünü göstərir. Məsələn, müasir

¹ *Rəxşanə Babazadə* – Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İmadəddin Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, böyük elmi işçi, Beynəlxalq Əlaqələr üzrə məsul şəxs, Azərbaycan, Bakı.

E-pochta: raxshana.babazada@dilchilik.science.az

ORCID ID: 0000-0001-6185-3136

Alıntı için: Rəxşanə Babazadə. 2023. “Eyni kökdən ayrılan mənalar (Azərbaycan və Türkiyə türkcələri əsasında)”. *Özbekistan: Dil və Kültür* 1: 46–59.

Azərbaycan və Türkiyə türkcələrində “fikirləşmək” mənasında işlənən “düşünmək” feili türkməncədə (habelə digər türkcələrdə) “anlamaq”, “başa düşmək” deməkdir. Eləcə də, “kanmaq” və “kandırmaq” sözləri Azərbaycan türkcəsində “qanmaq” və “qandırmaq” şəkillərində “anlamaq, idrak etmək” və “anlatmaq, başa salmaq” mənalarında işləndiyi halda, Türkiyə türkcəsində “aldanmaq” və “aldatmaq, oyuna gətirmək” anlamlarında işlənərkəndir. Başqa bir misal, “dınmaq” və “dındırmaq” feilləri Türkiyə türkcəsində müvafiq olaraq “səssizləşmək, susmaq; sakinləşmək” və ya “yatışdırmaq, sakinləşdirmək”, Azərbaycan türkcəsində isə əksinə “dillənmək, dilə gəlmək, səsinə çıxarmaq” və ya “danışdırmaq” mənalarında işlənərkəndir. Hətta maraqlıdır ki, ortaq “diş-” kökündən -c /-ç şəkilçisi ilə yaranmış “dinc” (Azərb.: sakit, rahat, uslu) və “dinç” (Türkiyə: diri, canlı, enerjik) sözlərinin də mənaları bir-birindən fərqlidir.

Türkcənin ümumi xarakterik xüsusiyyətlərindən biri məcazlaşma, çoxmənalılıqdır. Bəzən də elə olur ki, bir sözün ilkin mənası hər iki ləhcədə qalsa da birində başqa bir anlamı, əsasən məcazi mənası daha işlək, daha basqın olduğundan ayrılma olur. Məsələn, “çaxmaq” feilinin Türkiyə türkcəsində (çakmaq) əsl ilkin mənasından doğan məcazi “anlamaq” anlamı Azərbaycan türkcəsində işlənərkəndir.

Bu tip mənə ayrılımları həm ədəbi dildə, həm də xalq danışığı dilində müşahidə edilir. Daha doğrusu, xalq danışığı dilində daha çox görünür.

Belə nümunələrin sayı olduqca çoxdur. Geniş təfərrüata varmadan, müasir türkcəmiz baxımından fərqlilik təşkil edən məqamlara qısaca nəzər salaq:

Acımaq ortaq: yazığı gəlmək, halına yanmaq; heyifsilənmək, təəssüflənmək;

Fərq: 1. acı olmaq, acılanmaq, acılaşmaq, dadsızlaşmaq; 2. qıvcırmaq, mayalanmaq (xəmirin acıması, hazır olması); 3. / acmaq, aclıq hiss etmək [=T.t. acıkmak] / *Acıtmaq* 1. turşutmaq, qıvcırtmaq, xəmiri mayalamaq; 2. acıqlandırmaq, əhvalını pozmaq // *Acımaq* incimək, ağrımaq / *Acıtmak* incitmək, ağrımaq, “ağrı vermək”.

Açılmaq 1. işıqlanmaq, aydınlanmaq (“səhər açıldı”); Müqayisə: “Səhərin gözü açılmamış” = “Sabahın köründə”; 2. kəşf olunmaq, araşdırılıb öyrənilmək, müəyyən edilmək; “ortaya çıxmaq” [= T.t. çözülmək] // *Açılmək* məc. dərđini danışmaq, “sirrini açmaq”; “kalbini açmaq”, eşqini etiraf etmək və s.

Axtarmaq 1. aramaq, *gəzmək* (tapmaq məqsədilə); 2. çox istəmək, arzulamaq // *Aktarmək* 1. çevirmək (tərcümə etmək); 2.

a) yerini dəyişmək, köçürmək; b) ötürmək; nəql etmək; daşımaq, çatdırmaq; bildirmək; c) “romanı filme aktarmak” – kinonu roman əsasında, romana uyğun şəkildə çəkmək; 3. (torpağı) şumlamaq, sürmək

[*Aldırmaq*] // *Aldırmak* [*aldırış etmək*] saymaq, dəyər vermək, əhəmiyyət vermək, vecinə almaq.

Alınmaq düzəlmək, əmələ gəlmək, “baş tutmaq”, iş yaramaq, vecə gəlmək [T.t. olmaq, gerçəkləşmək] / *Alındırmaq* “həyata keçirmək” [T.t. oldurmaq] // *Alınmaq* incimək, küsmək.

Alışmaq odlanmaq, alovlanmaq, yanmaq (*alışqan* = çakmak) / *Alışdırmaq* yandırmaq, alovlandırmaq // *Alışmaq* öyrəşmək; isinişmək (*alışkanlık* = vərdiş, adət; *alışık* / *alışkın* = öyrəncəli / öyrəşikli, adətərdə) / *Alıştırmək* öyrəşdirmək; əhliləşdirmək

[*Asılmaq*] // *Asılmək* 1. bir iş dördəlli sarılmaq / girişmək; 2. *arqo* birinə özünü bəyəndirməyə çalışaraq ona iltifat etmək.

Asmaq yeməyi bişməsi üçün ocağa qoymaq // *Asmaq* etməli olduğu bir işi heç bir üzrü olmadan, istəyərək etməmək, getməli olduğu bir yerə getməmək.

Aşmaq yıxılmaq (bir tərəfə doğru), böyrü üstə düşmək // *Aşmaq* öhdəsindən gəlmək, həll etmək [Az.: iş aşmaq]; artıq başqa cür düşünmək, məsələyə başqa küncdən baxmaq; bir problemə ilişib qalmamaq, kin tutmamaq, unutmaq və s.

Atlamaq aşmaq, keçmək, ötmək / *Atlanmaq*¹ 1. tullanmaq, hoppanmaq, sıçramaq; 2. döyünmək, çırpınmaq; *Atlanmaq*² ata minmək // *Atlamak* / *Atlanmaq* üstündən səthi keçmək / keçilmək; gözdən qaçırmaq / qaçmaq, diqqət etməmək, diqqətdən yayınmaq.

Ayaqlamaq ayaq altına almaq, tapdalamaq, ayaqla əzmək / *Ayaqlanmaq* 1. ayaq alt(ın)da qalmaq, tapdalanmaq; 2. ayağa qalxmaq, yerimək, gəzmək // *Ayaklamak* bir yerin uzunluğunu ayaq ilə ölçmək / *Ayaklanmaq* 1. ayağa qalxmaq, sağalmaq; 2. üsyan (qiyam) etmək.

Ayaqlaşmaq uyğunlaşmaq [T.t. *ayak uydurmaq*] // *Ayaklaşmaq* 1. ziddinə getmək, çəkişmək; 2. *ayaklanmaq*, *davranmaq*, kalkışmaq.

Azarlamaq xəstələnmək, “soyuq dəymək” [T.t.: *üşütmək*] // *Azarlamak* danlamaq, acıqlanmaq, məzəmmət etmək.

Bağışlamaq ortaqlıq: 1. a) hədiyyə etmək; b) alacağından könüllü olaraq vəz keçmək; 2. əfv etmək // *Bağışlamak* fərqli: qorumaq, himn etmək;

Müqayisə: *Allah bağışlasın!* – Az. Allah əfv etsin! // T.t. Allah saxlasın, uzun ömür versin! Allah himn etsin!

Bağlamaq danış. “ələ salmaq” [T.t. dalga keçmək]; (Düşünürəm

ki, bu mənə aşiq yaradıcılığı ilə bağlı ola bilər. Bağlama (qıfılbənd) aşiq şeir şəkillərindən olub, deyişmənin tərkib hissəsidir. Tarixən ustad aşıqlar deyişmə zamanı zəkası ilə rəqibini “bağlayır”dı. Müasir ədəbi dilimizdə isə bu söz bir az kobud səslənir) // *Bağlamak* danış. əlaqədar etmək, dəxli olmaq, maraqlandırmaq.

Bağlanmaq qapanmaq, örtülmək // *Bağlanmaq* a. (əlaqə yaratmaq, qoşulmaq; *bağlantı* – əlaqə); b. *məc.* asılı / aludə olmaq, öyrəşmək.

Basdırmaq gömmək, dəfn etmək // *Bastırmaq* üstün gəlmək, susdurmaq, sakitləşdirmək.

Basmaq / *Basılmaq* Müq.: “yuxu *basmaq* // uyku *bastırmaq*”; “Çörək bol olsa, basılmaz Vətən”; “Basqın basanıdır” // *Basmak* çap etmək / *Basılmak* çap edilmək.

Batmaq / *Batırmaq* 1. *məc.* gücü çatmaq, üstün gəlmək, sözünü keçirmək; 2. səsi daha yüksək səslə qapamaq [T.t. *bastırmaq*]; 3. *məc.* (yüksək səsdən, gurultudan) tutulmaq, kar olmaq (etmək): “qulağı *batmaq*” (“qulaq *batırmaq*”) [T.t. sağır olmaq (etmək)] // [*Bat(ır)maq*].

[*Becərmək*] // *Becermək* = bacarmaq, qabil olmaq.

Bitmək bitişmək, birləşmək / *Bitirmək* bitişdirmək, birləşdirmək // *Bitmək məc.* məhv olmaq, çıxış yolu olmamaq, çarəsiz qalmaq / *Bitirmək* məhv etmək.

[*Boşanmaq*] // *Boşanmaq* a. boşalmaq, axmaq (“Çocuğun burnundan kan *boşandı*”, “Bardaktan *boşanırcasına* yağmur yağmaq”, “Beni görünce gözyaşları *boşandı*”, “Silah kuruluymuş, *boşanmış*, çocuk yaralanmış”, “Patlama üzerine sinema *boşandı*”); b. dərini danışib içini boşaltmaq (“Anlat demem üzerine kadın bir *boşandı* ki sorma”); c. (bağını, iplərini qırıb) qurtulmaq (“Ahırdaki at *boşanmış*, almış başını gitmiş”);

[*Bulaşmaq*] // *Bulaşmaq* *məc.* (birinə) sataşmaq, ilişmək, toxunmaq, “baş qoşmaq”.

Çal(in)maq çoxmənalıdır (musiqi aləti çalmaq, ilan çalmaq, qılınç çalmaq, yumurta çalmaq və s.): çırpmaq, vurmaq [T.t.: al başına çal! – başına dəysin!], sancmaq; ortağ: çalğı // çalgı çalmak, fit // ıslık çalmak, zəng // zil çalmak; rəngə (sarıya, qırmızıya və b.) çalmaq və s. // *Çal(in)maq* fərqli: oğurla(n)maq [Azərb.: *çalıb-çapmaq* – sin. çapıb-talamaq, oğurlamaq; fraz. “qulağı *çalmaq*” – təsadüfən, ötəri eşitmək // T.t. “kulağına çalınmaq”, “kulağına gəlmək”].

Çatmaq / *Çatışmaq* yetmək, bəs etmək, kafi olmaq; yetişmək (nəzərdə tutulan şeyə, vaxtında) [T.t. ulaşmaq, varmaq]; *məc.* dərk etmək, anlamaq [T.t. jeton düşmək]; ortağ: “qaşları çatmaq” //

Çatmaq sataşmaq, ilişmək / *Çatışmaq* savaşımaq, vuruşmaq; *çatışma* – savaşıq, qarşıdurma; sözləri çəp gəlmə, düşüncələri üst-üstə düşməmək; “keyif *çatmaq*” – əylənmək, “kef çəkmək”.

Çevirmək / Çevrilmək 1. başqa hala düşmək, dəyişmək, kəskin şəkildə dönmək; məc. qəfil pisləşmək (hava, əhval, sağlıq haqqında); 2. = T.t. devrilmək (siyasi); *çevrilmiş* – inqilab, devrim, köklü dəyişiklik // *Çevirmək* 1. tərcümə etmək; 2. məc. birinin arxasından gizli iş görmək; 3. çevrələmək, əhatələmək / *Çevrilmək* çevrələnmək, əhatələnmək.

Çəkmək / Çəkmək 1. ölçmək [T.t. tartmaq]; *çəki* = ağırlıq, kilo; 2. xırda-xırda doğramaq, *qıymaq* [“ət çəkmək” // makinedən keçirmək]; 3. an(ıl)maq, xatırla(n)maq, qeyd etmək (edilmək); müqayisə et: “ad *çəkmək*” = adını anmaq; “adı *çəkmək*” = ismi keçmək // *Çəkmək / Çəkmək* məc. dözmək / dözülmək, təhəmmül etmək / edilmək;

Çəkişmək məc. bəhsə girmək (toyuq sümüyü ilə oynanan oyun [T.t. lades oyunu] // *Çəkişirmək* 1. dartmaq, dartsıdırmaq; 2. məc. dedi-qodu(sunu) eləmək, qeybət etmək.

Çığırmaq bağırmaq // *Çığırmaq* türkü söyləmək, mahnı oxumaq.

Çıxar(t)maq danış. “artistlik etmək”, “oyun oynamaq” (kino / teatr çıxar(t)maq) [T.t. məc. çevirmək] // *Çıxar(t)maq* məc. tanımaq, xatırlamaq; *çıkartma* – yapışdırma şəkil.

Çırpmaq sərt bir şəkildə vurmaq [T.t. *çarpmaq*] / *Çırpılmək* sərt bir şəkildə yerə yapışmaq // *Çırpmaq* 1. çalmaq, sürətli bir şəkildə qarışdırmaq (məs. yumurta); 2. bir şeyin ucundan biraz kəsmək: “Kumaştan bir parça *çırpmək* gerekiyor”.

[*Dağıtmaq*] // *Dağıtmaq* bölüşdürmək, hər kəsə bir-bir vermək, paylamaq.

Danışmaq söhbət etmək; demək, söyləmək [T.t. konuşmaq]; hekayə, nağıl *danışmaq* [T.t. anlatmaq] / *Danışdırmaq* [T.t. konuşturmaq]; etiraf etdirmək, həqiqəti söylətdirmək; məc. dindirmək, “kəlmə kəsmək”, həmsöhbət olmaq // *Danışmaq qismən: məsləhətləşmək*.

Daramaq danış. darı(t)maq, “gözə gətirmək”, həsəd etmək // *Taramək* 1. incələmək; araşdırmaq, diqqətlə axtarmaq, “ələk-vələk etmək”; 2. davamlı atəş etmək (tapança, pulemyot və b.); 3. brauzerlə kompüterə fotosəkillərin, mətnlərin və s. köçürülməsi.

[*Daralmaq*] // *Daralmaq / Darlanmaq* sıxılmaq (ruhi-mənəvi).

Dartmaq / Dartınmaq / Dartılmək 1. (özünə tərəf) çəkmək; qulağını dartmaq / kulağını çəkmək; 2. gərmək / gərilmək // *Tartmaq / Tartınmaq / Tartılmək* 3. ölçmək / ölçülmək, çəkmək /

çəkilmək (tərəzidə); hərtərəfli düşünmək, “ölçüb-biçmək”.

Dartışmaq çəkişmək (hərə bir tərəfdən) / *Dartışdırmaq* = T.t. çekiştirmək // *Tartışmaq* mübahisə eləmək, “sözləri çəp gəlmək”, münaqişə etmək; müzakirə etmək, bir mövzu ətrafında fikir mübadiləsi etmək / *Tartıştırmək* mübahisə etdirmək, münaqişə etdirmək.

Daşınmaq “fikrindən *daşınmaq*” – fikrindən dönmək, vaz keçmək, fikrini dəyişdirmək // *Taşınmaq* köçmək, yer dəyişdirmək; “düşünüp *taşınmaq*” – “yüz ölçüb bir biçmək”, ətraflıca “götür-qoy eləmək”.

Davranmaq ortaq: rəftar etmək // *Davranmək* tərpənmək, hərəkət etmək, hərəkətə keçmək (“Silahına davrandı” – əlini silahına atdı (uzatdı).

[*Dayanmaq*] // *Dayanmaq* əsaslanmaq; güvənmək.

[*Dayatmaq*] // *Dayatmaq* güclə qəbul etdirməyə çalışmaq.

Deyinmək (kökü “de-”) çox danışmaq, gileylənmək, şikayətlənmək [T.t.: dırdir etmək / söylenmək]; deyingən = dırdırcı // *Değirmək* (kökü “dəy-”) dəymək, toxunmaq (mövzuya), bəhs etmək.

Deyişmək qarşılıqlı demək, “söz güləşdirmək” (aşıqlar arasında) // *Değişmək* = dəyişmək.

Dərmək indi işləndiyi mənə (zamanla mənə cəhətdən daralma baş vermiş): qoparmaq, kökündən ayırmaq (gül / meyvə dərmək) [T.t. mahnıda: “Yaban gülü gibisin, seni *dermem* imkansız...”] // *Dermək* (/ *derlemek*) bir yerə yığmaq, toplamaq [Az. nəfəsini *dərmək* = T.t.: soluklanmaq], qruplaşdırmaq; *derli-toplu* – səliqəli, sahmanlı; *dernek* – cəmiyyət, qrup; *dergi* – icmal, toplu, jurnal.

Dəyərləndirmək “qiymət vermək”, təqdir etmək // *Değerlendirmek* 1. nəzərdə tutmaq, 2. dəyərini daha da artırmaq; 3. istifadə etmək, yararlanmaq, işlətmək.

Dəymək 1. məc. toxunmaq, incitmək, qırmaq (“qəlbinə *dəymək*”, “xətrinə *dəymək*” [T.t. “kalbini kırmak”]); 2. “baş çəkmək”, ziyarət etmək; 3. düşmək; yıxılmaq; 4. yetişmək (meyvə) // [*Değmek*].

Diksinmək səksənmək, qəfil qorxmaq // *Tiksinmək* iyrənmək, nifrət etmək, zəhləsi getmək (“Eskiden beni güçlü kılan her şey, bu saçmalıklara karşı duyduğum *tiksintim*, nefretim, öfkem şimdi beni eziyor, mahvediyor”).

[*Dinlənmək*] // *Dinlenmək* istirahət etmək.

Müqayisə et: *Doğmaq* = Doğurmaq // *Doğmak* = Doğulmaq.

Doğrultmaq güvəni, etibarını, ümidi boşa çıxartmamaq, güvənilməyə, etibar görməyə, göstərilən hörmətə layiq olduğunu

sübut etmək; sözünü tutmaq, gerçəkləşdirmək // [*Doğrultmaq*].

Dolanmaq / Dolandırmaq “yola getmək” / “yola vermək”, keçinmək, yaşamaq, birlikdə sülh içində yaşamaq // *Dolandırmaq* maddi baxımdan kələk gəlmək, dələduzluq etmək, aldatmaq [Az. danış. *dolamaq*] (*dolandırıcı* – dələduz) / *Dolandırılmək* dələduzlar tərəfindən aldadılmaq, yalan vədlərə inanıb yüksək məbləğdə pul itirmək.

Döyünmək tez-tez vurmaq, çırpınmaq (ürək); *döyüntü* = T.t. *çarpıntı* // *Dövünmək* “öz-özünü döymək” (çarəsizlik, peşmanlıq hissi ilə).

Durmaq ayağa qalxmaq; yuxudan *durmaq*, oyanmaq // [*Durmaq*].

[*Duy(ul)maq*] // *Duymək* eşitmək / *Duyulmaq* eşidilmək.

Düşmək 1. enmək; 2. uyğun gəlmək; 3. *məc.* uğurlu gəlmək (*düşərli* – uğurlu) // *Düşmək* 1. təslim olmaq, alınmaq (qala, şəhər); 2. bəyənmək, məftun olmaq, heyran olmaq, aşiq olmaq (“eşqə düşmək”).

Düşür(t)mək endirmək // *Düşürmək* 1. yıxmaq, aşırmaq, yerə çırpmaq; (düşməni) məğlub etmək; 2. (xoş olmayan bir hala, vəziyyətə) salmaq; 3. “ara vurmaq” (insanları *bir-birine düşürmək*).

Düzəltmək / Düzəlmək 1. qurmaq, quraşdırmaq / qurulmaq, quraşdırılmaq, təşkil etmək / olunmaq, ibarət olmaq, əmələ gətirmək / gəlmək, hazırlamaq / hazırlanmaq [T.t. *yapmaq* / *yapılmək*]; 2. hazırlamaq, hazır etmək (yemək, salat) [T.t. *yapmaq*]; 3. dikəltmək / dikəlmək, dik tutmaq / durmaq, qəddini düzəltmək; 4. “işə düzəltmək / düzəlmək”, işə girmək, maaşlı bir işlə təmin etmək / olunmaq; 5. “pul düzəltmək”, lazım olan və ya tələb olunan məbləği toplamaq / məbləğin toplanması; 6. “yola düzəlmək”, yola çıxmaq, bir yönə “üz tutmaq” və s.

Əsirgəmək qıymamaq, paylaşmağa ürəyi gəlməmək, xəsislik etmək // *Əsirgəmək* saxlamaq; qorumaq, bəladan uzaq tutmaq (Allah əsirgesin!).

Əsnə(t)mək ortaqlıq: orqanizmin fizioloji və psixoloji bir vəziyyəti, qeyri-ixtiyari tənəffüs // *Əsnə(t)mək* fərq: ~ açmaq, boşaltmaq (*əsnək* – açılabilən, genişləyən) və s.

Fısılda(ş)maq (təqlidi) burnu ilə səslə (fis-fis) nəfəs almaq // *Fısılda(ş)mək* pıçılda(ş)maq.

Gəzmək axtarmaq, aramaq // [*Gezmək*].

Götürmək 1. mənimsəmək; qavramaq, öyrənmək; 2. qəbul etmək; (ürəyinə) sin(dir)mək [T.t. *almək*]; 3. *məc.* dözmək, təhəmmül etmək, qüruruna sığışdırmaq [T.t. *kaldırmaq*]; 4. ləğv etmək; /

Götürülmək 1. ləğv olunmaq, qüvvədən düşmək; 2. qəfil yerindən qalxıb qaçmaq, qaçaraq uzaqlaşmaq və s. // [*Götürmək / Götürülmək*].

Gözləmək 1. a) “yolunu gözləmək”, yəni kiminsə, nəyinsə gəlməyini durub gözləmək; b) *məc.* ümid etmək, xəyallanmaq; 2. a) diqqət etmək, ehtiyatlı olmaq, qorumaq, “göz-qulaq olmaq” (*məs.* özünü gözlə!); b) *məc.* qorumaq, əməl etmək, riayət etmək, davam etdirmək (adət-ənənə; qanun-qayda) / *Gözlət(dir)mək* [T.t.: *bekle(t) mek*] // *Gözləmək* 1. güdmək, pusmaq, izləmək (“Görünmez bir yerlerde pusuya yatmış, uykusuz, soğuk bir gözün onu *gözlediğini* biliyordun”); diqqətlə baxmaq, araşdırmaq, müşahidə etmək; 2. yağsız qızartmaq (sac üzərində).

Gücənmək özünü sıxmaq // *Gücenmək* incimək / *Güçəndirmək* incitmək, xətrinə dəymək.

İşləmək 1. çalışmaq; 2. saati göstərmək üçün (T.t.: “geçmək”; *işləmiş* – “geçə”) // *İşləmək* 1. *məc.* istənilən vəziyyətə salmaq, təsir etmək, manipulyasiya etmək, fitvalamaq [/ *doldurmak*];

İşlənmək istifadə olunmaq [T.t.: *kullanılmak*] // *İşlənmək* oyulmaq, naxış vurulmaq; canına hopmaq.

İşlətmək 1. çalışdırmaq; 2. istifadə etmək [T.t.: *kullanmak*]; (İşletmə fakültesi) // *İşlətmək* *məc.* zarafat etmək, “dolmaq, ələ salmaq”.

Müq.: *İtmək* = Yitmək // *İtmək* (dan. iteklemek) = İtələmək.

Keçinmək ölmək, “dünyasını dəyişmək”, vəfat etmək // *Geçinmək* ortağ: *dolanmaq*, yaşamaq, “yola getmək”.

[*Kəs(dir)mək*] // *Kesmək* arqo: qane etmək, doyurmaq, yetmək, bəs etmək / *Kestirmək* mürgüləmək, 5-10 dəqiqəlik yuxusunu almaq; 2. *məc.* (sonunu, olacağı) təxmin etmək, məntiqi nəticə çıxarmaq; 3. *məc.* “gözüne kestirmək” bəyənmək, almaq üçün fürsət gözləmək.

Köçmək *məc.* qızın ər evinə gəlin getməsi // *Göçmək* uçmaq, dağılmaq, çökmək (tikili); *göçük* – dağıntı, uçuq;

Köçürmək / *Köçürtmək* 1. *məc.* qızı ərə vermək; 2. yazını olduğu kimi götürüb başqa yerdə yazmaq, kopyalamaq [kopya çekmek], *məc.* oğurlamaq; üzünü (surətini) çıxartmaq // *Göçürmək* uçurtmaq, dağıtmaq, yıxmaq, yıxırtmaq, çökdürmək, yerlə bir etmək; “Ağırlıq balkonu *göçürdü*”.

[*Qaçır(t)maq*] // *Kaçırmək* (otobüsü, uçağı, şansı, firsatı; aklını və s.) “əldən vermək”, itirmək;

[*Qaldırmaq*] // *Kaldırmək* *məc.* = “*götürmək*”; qəbul etmək; təhəmmül etmək; dözmək, tab gətirmək, öhdəsindən gəlmək.

Qaralamaq ortağ: 1. yazıb-pozmaq, cızma-qara etmək; qeyd aparmaq; 2. şərləmək, böhtan atmaq, “qara yaxmaq”, “ləkə yaxmaq”;

fərqli: 1. nişan qoymaq, nişanlamaq, əldə etməyə niyyət-lənmək, “göz qoymaq” [T.t. gözüne kestirmək]; 2. “düşmən kəsilmək”, baş verən hər bir pis işdə xoşuna gəlməyən birini günahkar bilmək, yaxud xoşuna gəlməyən birinin hər hərəkətinə sərt reaksiya vermək [T.t. (birini) kafaya takmaq, takmaq; (birine) gıcık olmak] // [Karalamak].

[Qatılmaq] // Katılmak 1. həmfikir olmaq, düşüncəyə ortaq olmaq; 2. həddən artıq gülmək, qıdıqlanmaq, ağlamaq, qorxmaq kimi hallarda tənəffüs əzələlərinin qasılması; “katıla-katıla gülmək” nəfəsi kəsilməyə qədər gülmək; 3. qatılmaq, sərtləşmək.

[Qatla(n)maq] // Katlamak üst-üstə yığmaq, (ikiqat) artırmaq, çoxaltmaq / Katlanmaq 1. üst-üstə yığılmaq, (ikiqat) artmaq, çoxalmaq; 2. məc. dözmək, səbr etmək.

Qayırmək eləmək, düzəltmək, hazırlamaq, yaratmaq (gəmiqayıрма, maşınqayıрма, dəzgahqayıрма və s.); danışıqda: nə qayıırırsan? (necəsən? nə var, nə yox? / nə edirsən? nə işlə məşğulsan?) [T.t.: Nasılsın? / Ne yapıyorsun?] // Kayırmək ayırmaq, ayrı-seçkilik etmək, tərəf tutmaq; güzəştə getmək, qüsurlara “göz yummaq”.

Qaynamaq məc. (bir yerdə) dinc durmamaq, daim hərəkətdə olmaq, hərəkətlilik (hiperaktivlik); coşmaq, çağlamaq (çay, bulaq) // Kaynamək məc. arada itib-batmaq, “gözdən qaçmaq”; unudulmaq / Kaynatmaq 1. məc. arada itib-batırmaq; “aralığa salıb diqqəti yayındırmaq”, nəyisə unutturmaq; 2. məc. qeybət etmək, dedi-qodu eləmək.

Qaynaşmaq “həşəratların istilası”; nadinclik etmək // Kaynaşmaq dostlaşmaq, anlaşmaq.

Müqayisə et:

Qaynatmaq = T.t. haşlamak / Qaynanmaq = T.t. haşlanmaq; qaynanmış = haşlanmış (yumurta).

Qaytarmaq 1. geri vermək; məc. qusmaq; 2. geri almaq; geri döndərmək, geri gətirmək // Kaytarmək (“işdən kaytarmək”); başdan sovmək, işdən / dərindən qaçmaq, iştirak etməmək.

[Qır(il)maq] // Kırmaq / Kırılmək məc. 1. qəlbinə / xətrinə dəymək; incitmək; kırıcı – incidici, xətrədəyən, kırıqın – incik, incimiş; 2. halsızlaşmaq, xəstələnmək; kırık – xəstəhal.

[Qırpmaq] // Kırpmaq qırmaq, biçmək, ucundan kəsmək, kəsik-kəsik etmək.

Qışqır(t)maq bağır(t)maq // Kışkırtmaq hirsəndirmək, “fitvalamaq”, “acığa mindirmək”.

Qızmaq isinmək, istilənmək, istiliyi artmaq (qızğın – çox isti, hərərətli); məc. qızışmaq, coşmaq / Qızdırmaq isitmək, istiliyi

artırmaq; = T.t. ateşi çıkmak, ateşi olmak (*qızma / qızdırma* – hərarət) // *Kızmaq* hirsələnmək, əsəbiləşdirmək, acıqlanmaq, acığı tutmaq (*kızgın* – qəzəbli) / *Kızdırmak* hirsələndirmək, əsəbiləşdirmək.

[*Qondurmaq*] // *Kondurmak* 1. *məc.* yaraşdırmaq; 2. *məc.* (dərhal) cavab vermək (“Nasrettin Hoca cavabı *kondurmuş*: Hırsızın hiç mi suçu yok?”) və s.

[*Qoş(dur)maq*] // *Koşmak / Koşturmak* qaçmaq (adətən, *koşmak* – birinin arxasınca yüyürmək, *kaçmak* – birindən və ya bir şeydən uzaqlaşmaq üçün).

Qoyulmaq = T.t. Konulmak [Ko-]; Sabit birləşmənin tərkibində: “özünə qoyul(ma)maq” – ağıllan(ma)maq, “ağlı başına gəl(mə)mək”, ibrət al(ma)maq, “dərs al(ma)maq”, “düzəl(mə)mək” // *Koyulmak* 1. ancaq bir işlə məşğul olmağa başlamaq, *girişmək*; “Bütün işləri bırakıp bunlara koyuluyorum”; 2. “koyu olmak, koyulaşmak” tündləşmək; qatılaşmaq, sıxlaşmaq.

Qurtarmaq 1. a) bitirmək, sona çatdırmaq; tükətmək; b) *məc.* (mövzunu) bağlamaq; 2. bitmək, tükənmək, qalmamaq // *Kurtarmaq* orta: xilas etmək.

[*Qurulmaq*] // *Kurulmak*. *məc.* 1. rahat-rahat oturmaq, əyləşmək, yerləşmək; 2. lovğalanmaq, öyünmək; 3. özünü yalana inandırıb birinə qarşı kin bəsləmək, sevmədiyi birinə qarşı kinlə dolmaq.

Oxşamaq 1. bənzəmək; 2. ağlaşmaq, ağlayaraq ağı demək (ölü üçün) / *Oxşatmaq* bənzətmək // *Okşa(t)mak* orta: sığallamaq, əzizləmək; ləzzət etmək, ləzzət vermək, zövq vermək (“ruhunu oxşamaq”, “göz oxşamaq”).

Oxumaq 1. mahnı oxumaq [T.t.: şarkı söylemek]; 2. *dan.* daramaq, darı(t)maq, birinin həyatına, yaşayışına həsəd edib göz (nəzər) dəydirmək (“bəxtəvərlik *oxumaq*”) // *Okumak* çağırmaq (bəla); zərər vermək, məhv etmək (“canına *okumak*”).

Ötmək keçmək, keçib getmək a) irəli getmək, önə keçmək, geridə qoymaq [T.t. sollamak]; b) sovuşmaq, geridə qalmaq (bəla, xəstəlik, xoşagəlməz hal); c) aşmaq, həddi keçmək; yeməyin lazım olandan çox bişməsi, həтта yanması (*yemək ötdü*) // *Ötmek* *məc.* *arqo* etiraf etmək, hər şeyi (sirri) danışmaq.

Öyrənmək öyrəşmək, vərdiş etmək [T.t.: alışmak] // *Öyrətmək* öyrəşdirmək, vərdiş etdirmək [T.t.: alıştırmak] // [*Öğrenmek / Öğretmek*].

[*Poz(ul)maq*] // *Bozmaq / Bozulmak* 1. çürütmək / çürümək; 2. *məc.* incitmək / incimək, eybini üzünə vurmaq, xar / pərt eləmək (xar / pərt olmaq).

[*Poz(dur)maq*] // *Boz(dur)mak* xırdalamaq (pul); bozuk para = xırda pul.

Saxla(n)maq 1. tutmaq, durdurmaq, dayandırmaq (ayaq, maşın və s.); 2. qorumaq, hiفز etmək; a) Allah *saxlasın!* = T.t. Allah korusun / esirgesin!; b) yadda *saxlamaq* = T.t. akılda tutmaq / unutmamak / əzbərləmək // *Sakla(n)mak* gizlətmək (gizlənmək); *saklı* – gizli, *saklanbaç* – gizlənpaç.

Salmaq 1. əsasını qoymaq (bina, park, şəhər); 3. açmaq, sərmək, düzmək (“süfrə salmaq” = T.t. sofrə dizmək] // *Salmak* / *Salı vermək* 1. buraxmaq (sərbəst, azadlığa); *məc.* baxımsız qoymaq, nəzarət etməmək, əhəmiyyət verməmək; 2. göndərmək, yollamaq (“yola *salmaq*”).

Saldırmaq 1. əsasını qoydurmaq (bina, park, şəhər); 2. düşürmək; 3. *danış. məc.* “pul sal(dır)maq” – (toya) pul yazdırmaq // *Saldırmak* cummaq, hücum etmək, basqın etmək (*saldırı* – hücum, basqın).

Saplamaq iynəyə sap keçirmək // *Saplamak* sancmaq, soxmaq, batırmaq (bıçaq, xəncər və s.).

[*Sarmaq*] // *Sarmak* *məc.* xoşuna gəlmək, maraqlı gəlmək, maraqlandırmaq.

Sataşmaq ilişmək, dəymək, toxunmaq, *məc.* görünmək, diqqəti çəkmək; “gözü(nə) sataşmaq” = gözü(ne) takılmək // [Sataşmaq].

[*Sər(il)mək*] // *Sermək* *məc.* boşlamaq, əhəmiyyət verməmək (“Son günlərdə işləri iyice *sermişti*”) / *Serilmək* böyümək, boy atmaq, inkişaf etmək.

Sərp(il)mək ~ağırlığa düşüb dartınma, bədəndə yumşaq toxumaların zədələnməsi // *Serpmək* səpmək, tökmək, saçmaq (məs., dən, duz, torpaq) / *Sərpilmək* cücərmək, boy atmaq, böyümək.

Sərpmək / *Sərpilmək* // *Sökmək* 1. keçib getməyə əngəl olan çətinlikləri aşmaq (“Otomobil battığı çamuru *sökerek* düz yola çıktı”); 2. *məc.* çözmək, açmaq, anlamaq; başarmaq (“Onun el yazısını ancak ben *sökerim*”; “Çocuk okumayı kısa zamanda *sökmüştü*”); 3. *məc.* fikrindən daşındırmaq, döndərmək, uzaqlaşdırmaq (“Onu düşüncesindən *sökmək* zor oldu”);

Sözləşmək sözləri çəp gəlmək, mübahisə etmək; söyüşmək, dalaşmaq // *Sözleşmek* ortağ: qərarlaşdırmaq, razılığa gəlmək, fikir birliyi edib plan qurmaq; > fərqli: anlaşmaq, saziş, *müqavilə* imzalamaq.

[*Sürmək*] // *Sürmək* sürgün etmək; sürümək.

[*Taxılmaq*] // *Takılmək* 1. ilişmək, ilişib qalmaq (cihaz; *məc.* göz, baxış, ağıl); 2. *məc.* yoldaşlıq etmək; vaxt keçirmək; 3. *məc.*

sataşmaq, zarafat eləmək.

Tanımaq (tanış / tanıdık) / *Tanınmaq* bilinmək; məşhur olmaq (*tanınmış* – məşhur); // *Tanımaq* / *Tanınmaq* vermək (şans, zaman, fürsət tanımaq); təsdiqləmək, qəbul etmək / qəbul edilmək.

Tapmaq [T.t.: *bulmaq*] kəşf etmək (*tapıntı* – kəşf), ~ itirilən bir şeyi yenidən görmək, əldə etmək; *müq.* “*axtaran tapar*” = “*arayan bulur*” // *Tapılmaq* [T.t.: *bulunmaq*] // *Tapmaq* / *Tapınmaq* sitayiş / pərəstis / səcdə etmək (*tapınak* – məbəd, səcdəgah); hədsiz sevmək.

[*Tökülmək*] // *Dökülmək* məc. ürəyində yığılıb qalan sözləri, düşüncələri, dərdi dilə gətirmək; etiraf etmək.

Tutmaq 1. uyğun gəlmək; 2. həbs etmək [T.t. *tutuklamak*]; 3. kəsmək (dırnaq *tutmaq*); 4. işləmək, işləməmək [T.t. *tutukluk yapmak*] / *Tutdurmaq* həbs etdirmək [T.t. *tutuklatmaq*] // *Tutturmaq* israr etmək, inad etmək.

Tutuşmaq (/ *tutaşmaq*) uyğun gəlmək, uyğunlaş(dır)maq / *Tutuşdurmaq* (/ *tutaşdırmaq*) müqayisə etmək, qarşılaşdırmaq // *Tutuş(tur)maq* 1. yan(dır)maq, (od) qala(n)maq; 2. tutması üçün əlinə vermək.

Uçmaq dağılmaq, sökülmək (ev, bina, hər hansı bir tikili) // [*Uçmaq*].

Ulamaq “u”la(ş)maq (it, bayquş), zar-zar ağlamaq [T.t. *ulumak*] // *Ulamak* calamaq, qoşmaq, qovuşdurmaq, birləşdirmək.

Ulaşmaq ağlaşmaq, fəryad qoparmaq // *Ulaşmaq* çatmaq (hədəfə, məqsədə, adresə).

Üşütmək soyuqdan titrəmək (səbəb) // *Üşütmək* “soyuq dəymək”, xəstələnmək (nəticə).

*Üzmək*² (< yüz-) ayırmaq, kəsmək, qoparmaq (kəsicilə alətlə); (“əlini üzmək” – vaz keçmək, “ümidini kəsmək”) // *Üzmək* incitmək; darıxdırmaq, kədərləndirmək.

Üzülmək (< yüzül-) 1. qopmaq, ayrılmaq (“əli *üzülmək*” – “əлиндən çıxmaq”, itirmək); 2. arıqlamaq, zəifləmək, bir dəri bir sümük qalmaq // *Üzülmək* darıxdırmaq, kədərlənmək [Azərb. *üzüntü*].

Yax(ıl)maq sür(t)mək, sürülmək, çək(ıl)mək (çörəyə yağ, bal vb. yaxmaq, saç xına, boya yaxmaq və s.) [T.t. *kına yakmaq*] // *Yax(ıl)maq* yandır(ıl)maq (od, odun; işıq və s.) [Az. *yandırıb-yaxmaq*].

Yaxalamaq yumaq; suya çəkmək; qarqara eləmək / *Yaxalanmaq* yuyunmaq; suya çəkilmək // *Yakala(n)maq* ortağ tut(ul)maq, ələ (keç)irmək.

Yapmaq yap(iş)dirmək, yastılmaq (təndirə çörək *yapmaq*) // *Yapmaq* etmək, e(y)ləmək; qurmaq, yaratmaq, hazırlamaq.

Yaranmaq əmələ gəlmək, ortaya çıxmaq, törəmək [T.t.: *oluşmak*] // [*Yaranmak*].

Yığ(dır)maq 1. Qur(dur)maq, quraşdırmaq (alət, cihaz, motor); 2. *danış. məc.* telefonla zəng et(dir)mək [T.t.: ara(t)mak; numarayı çevir(t)mək] // [*Yığ(dır)mak*].

[*Yığılmaq*] // *Yığılmak* (əli-ayağı tutmayıb huşsuz şəkildə) yerə *yıxılmaq*.

Yıx(ıl)maq dəymək, düşmək, aşmaq [T.t. devrilmək], sürüşmək (fiziki) // *Yık(ıl)mak* sarsılmaq, darmadağın olmaq, məhv olmaq (mənəvi).

Müq.: *Yıxıl yat!* // *Yat uyu!*

Yıkıl! – (rədd ol! qeyb ol!) // *İtil!* (gözdən it, qeyb ol).

Yoğunlaşmaq qalınlaşmaq, enlənmək // *Yoğunlaşmak* sıxlaşmaq, toplaşmaq, qatılaşmaq; dərinləşmək (duyğu); *məc.* fikrini cəm etmək [odaklanmaq, konsantre olmaq].

və sair və ilaxır.

Qeyd edim ki, belə mənə ayrılımları düzəltmə sözlərdə və sabit söz birləşmələrində də vardır və Türk dilinin bütün qollarında müşahidə edilir, lakin nümunələr çox olduğu üçün bu məqalədə məsələyə Azərbaycan və Türkiyə türkcələri timsalında əsasən feillərdəki fərqliliklərə nəzər yetirilir.

Məqalədə verilən nümunələr uzun illər ərzində aparılan müşahidə yolu ilə toplanmış və müqayisəli öyrənmə nəticəsində əldə edilən qənaət əsasında qələmə alınmışdır.

Türk dillərinin müqayisəli şəkildə öyrənilməsinin türkcənin öz daxili imkanları hesabına zənginləşməsi, eləcə də ortaq ünsiyyət dilimizin formalaşması baxımından faydalı olacağına inanıram.

Ədəbiyyat

Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. 2007. Axundov A., Kazımov Q., Behbudov S., Bakı, Şərq-Qərb.

Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 2006. Orucov Ə., Abdullayev B., Rəhimzadə N., 4 cild, Bakı, Şərq-Qərb.

Azərbaycan dilinin omonimlər lüğəti. 2007. Həsənov H., Bakı, Şərq-Qərb.

Clauson, Gerard. 1972. *An etimological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*, Oxford, At The Clarendon Press.

“Divanü lugat-it-türk” tercümesi. 1985-86. 4 c., çevirən: Besim Atalay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Древнетюркский словарь. 1969. Ленинград: Наука.

Этимологический словарь тюркских языков. 1974-2003. 7 т., Москва.

Türkçe sözlük. 1998. Parlatur İ., Gözaydın N., Hamza Z. vb. 2 cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Meanings separated from the same root

Rakhshana Babazadeh¹

Abstract

As it is known, the Turkic languages of Azerbaijan, Turkey and Turkmenistan are of the same root and belong to the Oguz group of Turkic languages. Naturally, most of the vocabulary of the language is the same in them. However, there are some words that, although they are basically the same in root, there has been a difference in meaning over time. Such changes are mostly observed in verbs. For example, the verb “dushunmek” in Azerbaijani and Turkish means “to think”, but in Turkmen it means “to understand”. Likewise, the words “kanmak” and “kandırmak” are used in contemporary Azerbaijani Turkic as “qanmaq” and “qandıрмаq” to mean “to understand, to comprehend” and “to tell”, while in Turkish they are used to mean “to be fooled” and “to deceive, to trick”.

One of the general features of Turkic is polysemy. Sometimes, although the first meaning of a word remains in both, one of them has another meaning, usually a figurative meaning, which is more intense and more dominant.

It is possible to see this type of separation in corrective words and even in phrases.

It should be noted that such separation of meanings is observed in all branches of the Turkic language, but since there are many examples, in this article we will look at the issue more on the example of the Azerbaijani and Turkish.

Key words: *turkic, origin, polysemy, differentiations in meaning.*

References

- Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti.* 2007. Axundov A., Kazımov Q., Behbudov S., Bakı, Şərq-Qərb.
- Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti.* 2006. Orucov Ə., Abdullayev B., Rəhimzadə N., 4 cild, Bakı, Şərq-Qərb.
- Azərbaycan dilinin omonimlər lüğəti.* 2007. Həsənov H., Bakı, Şərq-Qərb.
- Clauson, Gerard. 1972. *An etimological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*, Oxford, At The Clarendon Press.
- “Divanu lugat-it-turk” terjumesi.* 1985-86. 4 c., çevirən: Besim Atalay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Drevnetyurkskiy slovar.* 1969. Leningrad: Nauka.
- Etimologicheskiy slovar tyurkskix yazikov.* 1974-2003. 7 t., Moskva.
- Turkche suzluk.* 1998. Parlatır İ., Gozaydın N., Hamza Z. vb. 2 cilt, Ankara, Turk Tarih Kurumu.

¹ *Rakhshana Babazadeh* – Azerbaijan National Academy of Sciences Institute of Linguistics named after Imadedin Nasimi, senior researcher, Azerbaijan, Baku.

E-mail: raxshana.babazada@dilchilik.science.az

ORCID ID: 0000-0001-6185-3136

For citation: Rakhshana Babazadeh. 2023. “Meanings separated from the same root”. *Uzbekistan: Language and Culture* 1: 46–59.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani,
Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.03.2023-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida tayyorlandi va sahifalandi.

"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.

Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.

Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.